

Василий Протодряконов

Афатын туйафын хатарыһы

Ньукулааһа уолун Бэргэн диэн ааттаабыта. Бу аакка кини, бука, суолта биэрбит эбитэ буолуо. "Бэргэн" диэн табыгас ытааччы кини ааттанар. Кини, Ньукулааһа, кизэһни быһа оҕотугар булт туһунан сэхэргиирэ. Бэргэн сэргээн-сэнээрэн истэрэ.

Ньукулааһа уолун чугас сиргэ атыгар мэнэһиннэрэ сылдьан, куһу ытарга, хапкааны иитэргэ, куобахха туһахтыырга, тиин сырыытын билэргэ үөрэтэрэ. Биирдэ кини уолугар биир уостаах сааны бэлэхтээн наһаа үөрдүбүтэ.

Сэрии буолбутугар Ньукулааһа Ийэ дойдутун көмүскэһэ барбыта уонна онтон кини төннүбэтэҕэ.

Бэргэн афатын оннугар булка сылдьар буолбута.

Кини дьиэтиттэн соччо ырааҕа суох тиин бэркэ үөскүүр-ууһуур үрэхтэ баар. Кини тиэтэйэ-саарайа хааман, ол үрэх иирэ талахтаах кытылын унуордаата. Аппа устун өрө дабайан хайа үрдүгэр табыста. Хайа кэтэбинээҕи сынаһа устун баран истэ. Ыт оҕолоро, тылларын таһааран аҕылаһа-аҕылаһа, сизлэн сэллэриһэллэр.

Хайдыы аппаны туораан, Бэргэн эриэхэ үүнэр хойуу болбуктатыгар тийдэ. Болбукта элэн-сэлэн тиит мастардаах. Уол харафын араарбакка тииттэри кынастаһар. Ол истэбинэ, биир тиин тииккэ өрө куһугуруйан сүүрэн табыста, онтон куттанан, Кырбый ыйылыы-ыйылыы Бэргэннэ сүүрэн кэллэ. Оттон Моойторук уонна Тынырах олох кыһамматтар, үрэ даҕаны барбатылар, ирдэбитэ буоланнар, төттөрү-таары сырса сырыттылар. Бэргэн ыт оҕолорун ыныртаан мутукка тахсан чөрөннүү олорор тиини көрдөрө сатаата.

-Оо, дьэ бөөхүллэлэр буолсугут, - диэн Бэргэн кэлэйбиттии сана аллайда.

Бэргэн кынаата, саа тыаһа сатараата. Тиин тэлээрэн кэлэн сиргэ пөл гына түстэ. Ыт оҕолоро тииннэ сырыстылар. Мохсоҕол уобан ылла, ону Тынырах былдьаһан барда. Тырыта тыытаары гыммыттарын, уол кэлэн былдьаан ылла.

Болбукта устун хаампахтаан иһэн, биир тиин тииккэ тахсан олорорун көрөн ыппыта, түһэн иһэн мутукка ыйанан хаалла. Мутугунан экчиргэлии сатаата да, таппата. Тиитигэр бэлиэтии мас өйөннөрдө. Кэлэн иһэн таарыйыам дии санаан ааһа турда. Ыт оҕолоро кини иннигэр түһэн сырсан хааллылар. Бэргэн үөһэ хантаарыһнаан, тииттэр мутуктарын кичэйэн көрө иһэр.

Эмискэ хойуу болбукта иһигэр ыт оҕолоро үрэн ньаҕырҕастылар. Урэх эрэ саналара иһиллэр, бэйэлэрэ көстүбэттэр. Бэргэн ыт оҕолоро үрэр сирдэрин диэки түргэнник хаамта. "Бэдиктэр бааллара, арааһа, үөрэнэн эрэллэр, тиини үрэллэр быһылаах", - кини үөрэ санаата. Хойуу болбуктаҕа чугаһаан истэбинэ, Кырбый ыйылыы-ыйылыы утары сүүрэн кэллэ.

-Акаарыа, эмизэ тиинтэн куттаннын дуо? - Бэргэн мөхтө. Кырбый кини кэннигэр сөрүөһүннэ уонна быһа ыйылыыр.

Болбукта иһигэр адьас чугас Мохсоҕол уонна Тынырах уордайан харса суох үрэллэр. Саналарыттан иһиттэххэ, төттөрү-таары сырсаллар быһылаах.

Бэргэн тиини ытаары саатын бэлэмнэннэ. Хараҕа болбуктаттан арахпат. Онтон эмискэ маһы барчалыыр күүстээх тыас иһилиннэ. Болбукта өрө тилигирии түстэ. Бэргэн соһуйан сикэ кэдэннээтэ. Кини тохтоон көрөн турда. Туох да көстүбэт.

Бэргэн аттыгар ойоҕолуу соҕус аарыма тиит, төрдүттэн түөһүллэн, охто сытар. Бэргэн ол тиити былдыаста. Ыт оҕолорун саната айманара сүрдээх. Букатын сарылаһан бардылар. Тиит суон мутуктарыгар эндиэлии тирэммит. Бэргэн тиит анныгар киирдэ. Кырбый, ыйылыы-ыйылыы, кини аттыгар дугуйданна. Адьас чугас сири күүскэ охсуолуур бүтэй тыас уонна хатан часкыйыы иһилиннэ.

-Эһэ! Бу алдьархайы!

Бэргэн тиит анныгар бүк түһэн олорон, ботуруонун мүччү тута-тута, саатын ийтиитин уларытта.

Күтүр улахан хардан эһэ көхсүн ыардык тыаһатан, кэннинэн хааман, болбукта иһиттэн баадыһалаан тахсан кэллэ. Ыт оҕолоро киниэхэ букатын эриллэ сылдыллар. Эһэни көрөөт, Бэргэн букатын ыксаата, оттон Кырбый киниэхэ өссө ыга түстэ, хоннобун анныгар тумсун батары укта.

Эһэ ыт оҕолоро батыһа сылдьан үрэллэриттэн, иннигэр - кэннигэр эриллэ сылдылларыттан сүрдээбин кыйаханар, абатыгар сири кырбыыр, маһы-оту барчалыыр. Бэргэн, хараҕын мунунан көрөн, эһэ хас хамсаныытын кэтэһэн, оргууй тыынна, кирийиэбинэн кирийэн олордо.

Эһэ Бэргэннэ бу тийиэн кэллэ, тиит адаар силистээх төрдүгэр сигэннэ. Уол саатын сомуогун туруоран баран, син биир диэбиттии эһэ диэки уунна. Эһэ Бэргэн диэки эргилиннэ. Айаҕын үөлэс саҕа атан, аһыыларын ардыатта, икки илин атаhtarын өрө көтөхтө, онуоха халтан түүлээх иһэ, хоннобун анна эбир кыһыл буолан көһүннэ. Уол хараҕын быһа симнэ, саа хабылла түспүт тыаһын кулгааҕа эрэ истэн хаалла. Онтон саатын ыһыктан кэбихээт, эргилиннэ да, кэннин хайыһан көрбөккө, ойо турда.

Ыт оҕолоро кинини ситэн ылан иннигэр түстүлэр. Бэргэн санаатыгар эһэ адьас субу кинини эккирэтэн саба түһүөххэ дылы.

Уол дыэтигэр тыын быһаҕаһын тыынан киирдэ, кыайан санарбакка бөтүөхтүү олордо:

-Ийээ, эһэ...

-Бу иэдээни! Ол ханна, тукаам? - диэтэ ийэтэ Өрүүнэ, улаханлык куттанан. Киэһэ бу түбэлтэ туһунан ыалларыгар булчут Баһылааска кэпсээтилэр.

Сарсыныгар Баһылааска оҕонньор бэйэтин тайахчыт ыттарын ылан, Бэргэни сирдэтэн, эһэни суоллуу таҕыста.

Булчут ыттар була оҕустулар. Эһэ Бэргэн ыппыт сириттэн уонча эрэ хаамыы сири барбыт. Чугаһа бэрт буолан, саа доруобунньуга быыстыын бүтүннүү эһэ хоннобун аннынан сэлиэнэй айаҕын саҕа тоҕо тэбэн кэбиспит.

-Булчут бэрдэ буолсу, аҕатын туйаҕын хатарыһы, - диэн кэбистэ Баһылаас оҕонньор, Бэргэни санныттан эйэбэстик таптаһа-таптаһа.